

Substancje reprotoksyczne – lista, rozporządzenie i nowe przepisy.

Reprotoksyczność to zagrożenie związane z negatywnym wpływem na rozrodczość. Działanie substancji, które są klasyfikowane jako reprotoksyczne definiuje się jako:

“Działanie szkodliwe na rozrodczość oznacza niekorzystny wpływ na funkcje rozrodcze i płodność u dorosłych mężczyzn i kobiet oraz toksyczność rozwojową potomstwa w następstwie narażenia na substancję lub mieszaninę.”

Powaga zagrożeń wynikających z narażenia na substancje reprotoksyczne powoduje, że konieczne jest systemowe podejście do ich monitorowania i kontroli. Podobnie bowiem jak w przypadku czynników rakotwórczych czy mutagennych, substancje reprotoksyczne budzą szczególnie duże obawy ze względu na powodowane przez nie poważne i nieodwracalne skutki dla zdrowia.

Nowe przepisy

W dniu 24 lipca 2024 r. opublikowano rozporządzenie Ministra Zdrowia zmieniające rozporządzenie w sprawie badań i pomiarów czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy (Dz.U. 2024 poz. 1110). Zgodnie z paragrafem 3 tego rozporządzenie, wchodzi ono w życie z dniem 28 lipca 2024 r. 26 lipca w Dzienniku Ustaw opublikowano także rozporządzenie Ministra Zdrowia w sprawie substancji chemicznych, ich mieszanin, czynników lub procesów technologicznych o działaniu rakotwórczym, mutagennym lub reprotoksycznym w środowisku pracy (Dz.U. 2024 poz. 1126).

Przepisy nowych rozporządzeń mają za zadanie implementację postanowień dyrektywy 2022/431 Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) z dnia 9 marca 2022 r. w sprawie ochrony pracowników przed zagrożeniem wynikającym z działania czynników rakotwórczych lub mutagennych w środowisku pracy.

Co się zmienia?

Nowe przepisy rozszerzają katalog badań i pomiarów czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy o substancje reprotoksyczne. Do tej pory katalog ten obejmował substancje rakotwórcze i mutagenne.

Zgodnie z paragrafem 2 nowego rozporządzenia, pracodawca ma obowiązek zapewnienia przeprowadzenia badań i pomiarów substancji reprotoksycznych w terminie miesiąca od dnia wejścia w życie przedmiotowego rozporządzenia

Definicje

W Dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/431 z dnia 9 marca 2022 r. zmieniającej dyrektywę 2004/37/WE w sprawie ochrony pracowników przed zagrożeniem dotyczącym narażenia na działanie czynników rakotwórczych, mutagennych podano następujące definicje:

- **substancja reprotoksyczna** - oznacza substancję lub mieszaninę, która spełnia kryteria klasyfikacji jako czynnik działający szkodliwie na rozrodczość kategorii 1A lub 1B, określony w załączniku I do rozporządzenia (WE) nr 1272/2008;
- **nieprogowa substancja reprotoksyczna** - oznacza substancję reprotoksyczną, dla której nie istnieje bezpieczny poziom narażenia zdrowia pracowników;
- **progowa substancja reprotoksyczna** - oznacza substancję reprotoksyczną, dla której istnieje bezpieczny poziom narażenia, poniżej którego nie występuje zagrożenie dla zdrowia pracowników.

Natomiast zgodnie z rozporządzeniem 1272/2008/WE (CLP) wśród substancji reprotoksycznych możemy wyróżnić:

- Kategorię 1 (**Repr. 1A i Repr. 1B**) – substancje działające szkodliwie na rozrodczość u ludzi, lub co do których istnieje domniemanie, że działają szkodliwie na rozrodczość u ludzi;
- Kategorię 2 (**Repr. 2**) - substancje co do których podejrzewa się, że działają szkodliwie na rozrodczość u ludzi;

Kategorię LACT (**Lact.**) – substancje mające wpływ na laktację lub oddziaływanie szkodliwe na dzieci

Oraz odpowiadające im zwroty H:

- **H360** – Może działać szkodliwie na płodność lub na dziecko w łonie matki
- **H360F** – Może działać szkodliwie na płodność.
- **H360D** – Może działać szkodliwie na dziecko w łonie matki.
- **H360FD** – Może działać szkodliwie na płodność. Może działać szkodliwie na dziecko w łonie matki.
- **H360Fd** – Może działać szkodliwie na płodność. Podejrzewa się, że działa szkodliwie na dziecko w łonie matki.
- **H360Df** – Może działać szkodliwie na dziecko w łonie matki. Podejrzewa się, że działa szkodliwie na płodność.
- **H361** – Podejrzewa się, że działa szkodliwie na płodność lub na dziecko w łonie matki.
- **H361f** – Podejrzewa się, że działa szkodliwie na płodność.
- **H361d** – Podejrzewa się, że działa szkodliwie na dziecko w łonie matki.
- **H361fd** – Podejrzewa się, że działa szkodliwie na płodność. Podejrzewa się, że działa szkodliwie na dziecko w łonie matki.
- **H362** – Może działać szkodliwie na dzieci karmione piersią.

Warto więc uważnie sprawdzać jakie substancje używane są w naszym zakładzie pracy i zwracać uwagę na obecność substancji reprotoksycznych, tak aby w porę reagować i zapewnić bezpieczeństwo pracowników, a także zgodność z obowiązującymi przepisami. Należy także pamiętać, że przepisy będą miały też zastosowanie dla mieszanin, które ze względu na obecność substancji reprotoksycznych

będą klasyfikowane jako reprotoksyczne kategorii 1A oraz 1B. Substancje reprotoksyczne są klasyfikowane na podstawie kryteriów określonych w rozporządzeniu CLP (Dz. Urz. UE L 353 z 31.12.2008 ze zm.).

SUBSTANCJE REPROTOKSYCZNE				
Kategoria	Repr. 1A	Repr. 1B	Repr. 2	Lact.
Piktogram				BRAK
Hasło ostrzegawcze	Niebezpieczeństwo		Uwaga	BRAK
Zwrot określający zagrożenie	H360, H360FD, H360D, H360F, H360Df, H360Fd		H361, H361fd, H361d, H361f	H362
Zwrot określający środki ostrożności	P201, P202, P280, P308+P313, P405, P501			P201, P260, P263, P264, P270 P308 + P313

Na szkodliwe działanie substancji reprotoksycznych w największym stopniu narażeni są pracownicy młodociani i kobiety w ciąży oraz karmiące piersią. Dlatego też prace w narażeniu na substancje lub mieszaniny o działaniu szkodliwym na rozrodczość (***H360, H360D, H360FD, H360Fd, H360Df, H361, H361d, H361fd, H362***) **są wzbronione dla kobiet w ciąży i kobiet karmiących dziecko piersią** (rozporządzenie Rady Ministrów z kwietnia 2017 r. w sprawie wykazu prac uciążliwych, niebezpiecznych lub szkodliwych dla zdrowia kobiet w ciąży i kobiet karmiących dziecko piersią. Zgodnie z art. 179 § 1 ustawy z 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy pracodawca zatrudniający pracownicę w ciąży lub karmiącą dziecko piersią przy pracy wzbronionej takiej pracownicy bez względu na stopień narażenia na czynniki szkodliwe dla zdrowia lub niebezpieczne, jest obowiązany przenieść pracownicę do innej pracy, a jeżeli jest to niemożliwe, zwolnić ją na czas niezbędny z obowiązku świadczenia pracy.

Prace w narażeniu na działanie substancji lub mieszanin o działaniu szkodliwym na rozrodczość, kategoria 1A lub 1B (*H360, H360F, H360FD, H360Fd, H360D, H360Df*) uznaje się również za prace **wzbronione dla młodocianych**. Art. 204 Kodeksu Pracy stanowi, że nie wolno zatrudniać młodocianych przy pracach wzbronionych wg załącznika nr 1 do rozporządzenia Rady Ministrów z 19.03.2023 r. w sprawie wykazu prac wzbronionych młodocianym i warunków ich zatrudniania przy niektórych z tych prac.

Obowiązki pracodawcy

Najbardziej narażonymi na działanie substancji reprotoksycznych są pracownicy młodociani, a także kobiety w ciąży oraz karmiące. Znajduje to odzwierciedlenie w przepisach, ponieważ dla tych dwóch grup pracowników istnieje zakaz pracy przy narażeniu na substancje lub mieszaniny o działaniu reprotoksycznym:

- rozporządzenie Rady Ministrów z 3.04.2017r. w sprawie wykazu prac uciążliwych, niebezpiecznych lub szkodliwych dla zdrowia kobiet w ciąży i kobiet karmiących dziecko piersią (Dz.U. 2017, poz. 796)
- rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 czerwca 2023r. w sprawie wykazu prac wzbronionych młodocianym i warunków ich zatrudniania przy niektórych z tych prac (Dz. U. z 2023r., poz.1240)

Jeżeli natomiast chodzi o dodatkowe zadania dla pracodawcy wynikające z używania substancji reprotoksycznych to rozporządzenie specyfikuje szereg obowiązków. Pracodawca jest więc zobligowany do:

- ograniczania ilości substancji reprotoksycznej w miejscu pracy;
- utrzymywania na jak najniższym poziomie liczby pracowników, którzy są lub mogą być narażeni na działanie substancji reprotoksycznych;
- projektowania procesów pracy i środków kontroli technicznej, aby uniknąć powstawania substancji reprotoksycznych w miejscu pracy lub ograniczyć ich powstawanie do minimum;
- usuwania substancji reprotoksycznych w miejscu ich powstawania, do miejscowego wyciągu lub do ogólnego systemu wentylacji, w należyty sposób i zgodnie z wymogami ochrony zdrowia i środowiska;
- stosowania właściwych metod i procedur pracy, w tym wykorzystywania istniejących procedur badań i pomiarów substancji reprotoksycznych określonych w przepisach wydanych na podstawie art. 227 § 2 Kodeksu pracy, w celu wczesnego wykrywania nadmiernego zagrożenia powstałego w wyniku nieprzewidywalnego zdarzenia lub wypadku;
- stosowania środków ochrony zbiorowej lub – tam, gdzie nie można uniknąć narażenia na działanie substancji reprotoksycznych za pomocą innych środków – środki ochrony indywidualnej;
- stosowania środków higieny, szczególnie regularnego czyszczenia podłóg, ścian i innych powierzchni;
- odgraniczenia miejsc zagrożonych i stosowania odpowiednich znaków ostrzegawczych, włącznie ze znakami „zakaz palenia”, w miejscach, w których pracownicy są lub mogą być narażeni na działanie substancji reprotoksycznych;
- określania planu działania w nagłych wypadkach, które mogą wynikać z nadmiernego narażenia na działanie substancji reprotoksycznych;
- stosowania sposobów bezpiecznego przechowywania, przeładunku i transportu, szczególnie przez zastosowanie pojemników szczelnie zamkniętych i oznakowanych w sposób czytelny i widoczny;
- stosowania sposobów bezpiecznego gromadzenia, przechowywania i usuwania odpadów, włącznie z zastosowaniem pojemników szczelnie zamkniętych i oznakowanych w sposób czytelny i widoczny

Rejestr prac oraz pracowników

Pracodawca powinien również prowadzić rejestr prac, których wykonywanie powoduje konieczność pozostawania w kontakcie z substancjami chemicznymi, ich mieszaninami, czynnikami lub procesami technologicznymi o działaniu reprotoksycznym. Przedmiotowe rozporządzenie wskazuje szczegółowo wymagania w odniesieniu do rejestru prac.

- Dodatkowo pracodawca ma także obowiązek prowadzenia rejestru pracowników zatrudnionych przy pracach wymienionych w akapicie powyżej. Taki rejestr powinien zawierać:
- datę wpisu do rejestru;
- imię i nazwisko pracownika oraz jego stanowisko pracy
- numer PESEL, a w przypadku jego braku – numer dokumentu potwierdzającego tożsamość.

- Rejestr dotyczący substancji reprotoksycznych niebędących jednocześnie czynnikami rakotwórczymi lub mutagenami przechowuje przez okres 5 lat. po ustaniu narażenia.

Lista substancji reprotoksycznych

W związku z tym, że rozporządzenie w celu określenia czym jest substancja reprotoksyczna przywołuje definicję z rozporządzenia CLP, to nie znajdziemy w nim niestety konkretnej listy substancji reprotoksycznych. Pracodawca musi więc dokonać oceny substancji występujących w zakładzie pracy w oparciu o tę definicję. Przydatne tutaj na pewno okażą się Karty Charakterystyki substancji i mieszanin chemicznych. Jako ogólną wskazówkę można posłużyć się poniższą listą, która jednak nie jest ani skończona, ani wyczerpująca (warto również zajrzeć do załącznika VI do rozporządzenia CLP):

- metale i/lub niektóre związki metali: chromu, niklu, kadmu, kobaltu, galu (arsenek galu), ołowiu, cyny (związki organiczne), rtęć i metylortęć, tellur i tlenek telluru;
- związki boru (trinitlenek diboru, kwas borowy, borany) i nadboran sodu (+hydraty);
- disiarczek węgla;
- tlenek węgla;
- ftalany;
- formamid i jego N-metylowe pochodne (N-metyloformamid)
- dimetyloformamid;
- niektóre pestycydy i biocydy;
- rozpuszczalniki organiczne np. toluen, n-heksan czy 2-metoksyetanol i 2-etoksyetanol oraz ich octany;
- imidazol i niektóre jego pochodne (1-winyloimidazol, 2-metyloimidazol, 4-metyloimidazol);
- fenoloftaleina;
- niektóre akrylany i metakrylany;
- N-metylopirolidon i N-etylopirolidon.

W/w substancje występują przede wszystkim:

- przy produkcji i stosowaniu pestycydów;
- produkcji i przetwórstwie tworzyw sztucznych;
- w przemyśle gumowym;
- w przemyśle farmaceutycznym;
- w przemyśle metalurgicznym;
- w przemyśle kosmetycznym;
- w budownictwie;
- w placówkach ochrony zdrowia;
- w warsztatach samochodowych.
-

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 26 lipca 2024 r. w sprawie substancji chemicznych, ich mieszanin, czynników lub procesów technologicznych o działaniu rakotwórczym, mutagennym lub **reprotoksycznym** w środowisku pracy (Dz. U. z 2024 r. poz. 1126) obowiązkiem pracodawcy jest przekazywanie właściwemu państwowemu wojewódzkiemu inspektorowi sanitarnemu oraz właściwemu okręgowemu inspektorowi pracy informacji o substancjach chemicznych, ich mieszaninach, czynnikach lub procesach technologicznych o działaniu rakotwórczym, mutagennym lub **reprotoksycznym**. Obowiązek wynikający z § 6 ust. 2 ww. rozporządzenia, należy spełnić niezwłocznie po rozpoczęciu działalności oraz corocznie w terminie do dnia 15 stycznia, na druku według wzoru stanowiącego załącznik nr 2 do ww. rozporządzenia.